

NACIONALNA DRŽAVA U EVROPI: PREDODREĐENA ILI KONSTRUISANA ZAJEDNICA?

Mr. Mahir Muharemović

Sudija Osnovnog suda u Bijeljini

Doktorant Pravnog fakulteta Univerziteta u Tuzli

SAŽETAK

Predmet ovog rada je analiza razvoja moderne evropske države, transformacije iste u nacionalnu državu putem koncepta nacionalnog suvereniteta. Koncept nacije i nacionalne države nije samo pojava balkanskog prostora, nego je, prije svega, „izum“ koji je rasprostranjen u cijeloj Evropi, a čiji korijeni, zapravo, leže na području kojeg danas nazivamo Zapadnom Evropom. Zahvaljujući ideji nacije, Evropa se, nakon Reformacije, nije ponovo raspala u građanskim i religijskim ratovima. Koncept nacije i danas, u modernoj Evropi, ne gubi na svojoj aktuelnosti, jer i dalje predstavlja snažan instrument društvene kohezije. Samo nacionalno homogenizirane države mogle su u 18. i 19. stoljeću odgovoriti na izazove industrijalizacije. Koncept nacionalnog suvereniteta je neizbježno povezan sa stvaranjem nacionalne države, kao ideja koja je legitimisala naciju kao nosioca suvereniteta.

Ključne riječi: *nacija, država, suverenitet, ideja, homogenizacija*

UVOD

Često u javnom i naučnom diskursu možemo čuti argumente da svaka nacija mora imati svoju nacionalnu državu, te da je nacija osnovni identifikacioni faktor ljudi na određenom prostoru, jer je „sveta“, „vječna“ i „prirodna“ pojava. Kako bi demistifikovali sve zablude o naciji u Evropi, moramo prvo odgovoriti na pitanje: Šta je to nacija? U ovom radu ćemo, upravo, pokušati prikazati drugačiju sliku nacije na tlu Evrope, jedan manje glorificirani prikaz razvoja pojave koja je obilježila noviju historiju evropskog kontinenta.

Predmet ovog rada je prikaz razvoja moderne evropske države, njene transformacije u nacionalnu državu putem koncepta nacionalnog suvereniteta. Cilj rada nije, niti može biti, veličanje ili minimiziranje određenih nacija, nego je cilj temeljit pristup u prikazu geneze pojedinih evropskih nacija i država kroz analizu njihovog historijskog, sociološkog, kulturološkog i demografskog razvoja, a što će se postići korištenjem pravno-teorijskog, sociološkog, historijskog i komparativnog metoda.

Jedino naučni pristup ovoj pojavi može dovesti do razotkrivanja i oslobađanja od mitova na našim prostorima. Koncept nacije i nacionalne države nije samo pojava balkanskog prostora, nego je, prije svega, „izum“ koji je rasprostranjen u cijeloj Evropi, a čiji korijeni, zapravo, leže na području kojeg danas nazivamo Zapadnom Evropom. Zahvaljujući ideji nacije, Evropa se, nakon Reformacije, nije ponovo raspala u građanskim i religijskim ratovima. Nažalost, formiranje nacije i nacionalne države nikada u historiji nije proteklo bez određenih žrtava, prisile i zločina katastrofalnih razmjera. Pod zastavom nacije su činjena i opravdavana mnoga zlodjela, ali je došlo i do snažnih političkih promjena (demokratizacije), privrednog, naučnog, tehnološkog i dr. razvoja pojedinih evropskih nacionalnih država. Koncept nacije i danas, u modernoj Evropi, ne gubi na svojoj aktuelnosti, jer i dalje predstavlja snažan instrument društvene kohezije.

1. NASTANAK MODERNE EVROPSKE DRŽAVE

Nakon raspada Zapadnog Rimskog Carstva nastala je plemenska Evropa.¹ Novi vladari i dalje su se pozivali na nasljeđe Rimskog Carstva, ali tek će Karlo Veliki uspjeti da formira novo carstvo na tlu Evrope.

Međutim, novoformirane srednjovjekovne države na tlu Evrope ne baziraju se na teritorijalnim osnovama, nego na personalnom savezu na bazi ličnog vazalstva, gdje dolazi do izražaja staleška organizacija društva.² Zapravo, u ovom periodu se i ne može govoriti o modernim državama koje su depersonalizirane sa kompleksnim institucijama, jer su srednjovjekovne države, zapravo, savezi osoba koji su vremenski ograničeni, odnosno smrću vazala ili vladara prestaju postojati, te se stalno moraju obnavljati. Ipak, u ovim personalnim savezima leže korijeni moderne evropske države.³ Razvoj do „teritorijalne“ države sa centralizovanom upravom je bio dugoročan i nepregledan proces u historiji Evrope.

Recepcijom rimskog prava u srednjem vijeku dolazi do promjene u pogledu uloge i ovlaštenja vladara u donošenju zakona. Prema dotadašnjem shvatanju, vladar je mogao donositi zakone samo uz odobrenje savjeta velikih feudalaca i bio je vezan istim, a preuzimanjem rimskog koncepta da vladar nije vezan za zakone, jer ih on stvara, vladar se uzdiže iznad svih ostalih. Međutim, stvarnost je izgledala drugačije, postojali su stalni sukobi između feudalaca usljed nedostatka centralne – jake države.⁴ Tek početkom 14. stoljeća u Francuskoj se formiraju osnove za modernu i centralizovanu državu. Prvi put, vladar donosi zakone bez *de facto* prethodne saglasnosti savjeta feudalaca. Ipak, još uvijek se nije radilo o državi sa centralizovanom i anonimiziranom upravom, na čelu sa kraljem sa apsolutnom vlašću, nego je i dalje indirektno vladao ograničen moću velikih feudalaca, Crkve i slobodnih gradova. Moć vladara, prije svega vojna i finansijska, zavisila je od njegovih vazala-feudalaca. Kako bi povećao svoje prihode, kralj se morao oslanjati na velike feudalce i tražiti njihovu saglasnost za povećanje

1 Schulze, H. (1999.), *Staat und Nation in der europaeischen Geschichte*, C.H. Beck, Muenchen, 23.

2 *Ibid.*

3 *Ibid.* 24.

4 *Ibid.* 27.-29.

poreza, što je neminovno dovelo do stvaranja reprezentativnih tijela feudalaca, Crkve i slobodnih građana (nastanak prvih parlamenata).⁵ Klasičan primjer ovakvog balansa moći razvio se, upravo, u Engleskoj.

Usljed velikih političkih, društvenih nemira i prirodnih katastrofa u kasnom Srednjem vijeku, što je rezultiralo sa sve većom nesigurnošću i gubljenjem vjere u Katoličku crkvu, Makijaveli, kao savremenik, konstatuje: „Iskustvo pokazuje da ljudima nije stalo do duhovnog spasenja, nego su svi ljudi loši i stalno slijede svoje zle naklonosti čim im se ukaže mogućnost za takvo nešto.“, te prema njemu, jedina odbrana od takvog stanja je država.⁶ Njegov koncept države je demistifikovao porijeklo vlasti i razotkrio suštinu svjetovne vlasti: moć. Shodno tome, jedini cilj je očuvati državu i moć, svim sredstvima. Očuvanje države prema unutrašnjosti i prema vani ne zahtijeva opravdanje; cilj određuje sredstva: „Vladar mora samo pobjeđivati kako bi učvrstio svoju vlast, a pri tome, korištena sredstva će se uvijek smatrati kao časna i biće poštovan za to. Masa se divi sjaju uspjeha...“.⁷

Može se konstatovati da su stalni nemiri, ratovi i međusobna konkurencija vladara, plemstva i Crkve doveli do nastanka moderne države. Ovaj proces je trajao stoljećima, te je rezultirao jačanjem vladara - centralne vlasti, slabljenjem Crkve i stavljanjem iste pod kontrolu centralne države, što je kulminiralo odlukom engleskog parlamenta 1534. god. da Henri VIII, kao kralj Engleske, postane poglavar engleske Crkve.⁸ Dakle, dolazi do konsolidacije moći i koncentracije iste u rukama kralja - vladara, što se kasnije, nakon Reformacije i Tridesetogodišnjeg rata, potvrđuje principom *cuius regio illius religio*.

Nakon Vestfalskog mira (1648.) nastupilo je novo doba, doba apsolutističkih država. Borba između vladara i plemstva je odlučena u korist vladara, a konfesija je postala sastavni dio države. Sva vlast u državi nalazila se u rukama kraljeva.⁹ Nastaje koncept suvereniteta kao svojevrsno opravdanje takve koncentracije vlasti.

5 *Ibid.* 38.

6 Machiavelli, N. (2003.), *The Prince*, Dante University Press ,Boston

7 *Ibid.*

8 Schulze, H., *op.cit.*, 57.

9 *Ibid.* 64.

2. KONCEPT SUVERENITETA

Doprinos doktrine suvereniteta u razvoju moderne Evrope je nemjerljiv. Ta doktrina je bila snažan instrument u rukama vladara i pravnika, djelujući kao odlučujući faktor stvaranja modernih evropskih država. Sama riječ „*suverentitet*“ potiče od vulgarizirane latinske riječi *supremus* koja znači najviši, vrhovni.¹⁰ U najopštijem smislu, ovaj pojam se upotrebljava za označavanje subjekta koji na određenoj teritoriji ima najvišu i nedjeljivu vlast. On je nezavisan od drugih subjekata, a drugi su zavisni od njega.¹¹ Suverenitet je bitno svojstvo državne vlasti koje znači da je državna vlast vrhovna vlast. Sa stanovišta međunarodnog prava, u odnosu na inozemstvo, suverenitet se očituje kao nezavisnost.¹² Pojam suvereniteta treba shvatiti *preobrazbe sile u vlast posredstvom pravač*žKoncept suvereniteta počinje se oblikovati u vrijeme feudalizma, i to u periodu stvaranja apsolutne monarhije. Savladavajući partikularizam malih feudalaca, monarh je svoju apsolutnu vlast označavao pojmom njegove suverenosti, dajući do znanja svim drugim da su mu podređeni. Tada je nastala *teokratska teorija suvereniteta* prema kojoj vlast potiče od Boga i on određuje ko će je vršiti. Prema ovoj teoriji, i vlast i njeni neposredni izvršioc i su izraz Božije volje, na osnovu čega se očekuje apsolutna pokornost svih podanika toj vlasti. Sa stanovišta ove teorije, vladar nije imao potrebu da od svojih podanika traži saglasnost za svoje vladanje.¹³ Toma Akvinski (1227.-1274.) je razvio *teoriju posrednog božanskog prava*, što je i danas koncepcija Katoličke crkve, prema kojoj je Bog stvorio vlast kako bi ljudi živjeli u miru, redu i blagostanju, međutim, ljudi sami odlučuju o obliku, načinu i vršiocima te vlasti.¹⁴ Ova teorija, zasigurno, predstavlja rane začetke koncepta narodnog suvereniteta.¹⁵

10 Klaić, B. (2001.), *Rječnik stranih riječi*, Nakladni zavod matice hrvatske, Zagreb

11 Trnka, K. (2006.), *Ustavno pravo*, Fakultet za javnu upravu, Sarajevo, 171.

12 Degan, V.D. (2000.), *Međunarodno pravo*, Pravni fakultet u Rijeci, Rijeka, 228.

13 Lalović, D., “*U Hobbesovoj zamci-pojam suverenosti*”, *Politička misao*, vol.43, br.1/2006, 11.

14 Vidi više: Kelzen, Hans (2003.), *Problem suverenosti i teorija međunarodnog prava: Prilog jednoj čistoj teoriji prava*, Službeni list SCG, Beograd

15 Trnka, K., *op.cit.*,171.

Potpunije određenje pojma suvereniteta srećemo još u XVI stoljeću kod Žana Bodena (1530. – 1596.).¹⁶ U poznatom djelu „*Šest knjiga o republici*“, on suverenitet određuje kao apsolutnu, najvišu i trajnu vlast. Suverenitet podrazumijeva potpuno slobodnu i neograničenu volju za donošenjem zakona koji obavezuju sve da odlučuju o ratu i miru, te o razrezivanju poreza, imenovanju oficira i davanju pomilovanja. Kao takav, suverenitet može biti predstavljen i izvršavan samo u jednoj osobi – monarhu. Bodenov pojam suverenosti preuzima rimskopravne kategorije *maiestas* i *imperium*. Svoje osnovne teze o suverenosti Boden izvodi u prvoj knjizi i to u VIII poglavlju. Za njega je «suverenost apsolutna i trajna vlast» neke republike koju Latini nazivaju *maiestatem*, Talijani *segnoria*. Apsolutno je, naime, suveren onaj ko iznad sebe, ne priznaje nikoga osim Boga. Vladar nipošto nije podložan vlastitim zakonima ni zakonima svojih prethodnika, već svojim pravičnim i razumnim sporazumima i to takvima čije je poštovanje općenito ili pojedinačno na korist podanicima». ¹⁷ Ipak, Boden ograničava tu vlast monarha tako što ističe da takva vlast mora biti pravedna, poštujući božansko i prirodno pravo. ¹⁸ Bodenova teorija suvereniteta najviše je odgovorala kraljevima i knezovima kako bi opravdali koncentraciju moći i istu legitimirali. ¹⁹ Međutim, Boden nije u potpunosti uspio da odgovori na sljedeće pitanje: Šta ovlašćuje kralja da donosi zakone? Njegov pokušaj odgovora je historijski argument da se takvo ovlaštenje temelji na starom pravu kraljevstva. ²⁰

Protivnici apsolutne vlasti kralja smatrali su da takva vlast proističe iz ugovora između kralja i naroda zaključenog posredstvom njegovih staleških predstavnika i sa Crkvom kao garantom takvog

16 *Ibid.*

17 Vidi *infra*, 6.

18 Ovdje treba naglasiti da, prema Robertu Jackson-u, suverenitet nije primarno i izvorno proizvod filozofa i teoretičara, koji je onda primijenjen u praksi. Nasuprot, koncept suvereniteta je cjelishodna ideja kraljeva i vladara i njihovih službenika, kao odgovor na nove okolnosti u Evropi 16. i 17. st. Praktična politička dešavanja i pravna praksa suvereniteta su prethodili akademskim teorijama suvereniteta. (vidi više: Jackson, R. H. (2007.), *Sovereignty: evolution of an idea*, Cambridge, XI)

19 *Šest knjiga o republici*

20 Shulze, H., *op.cit.*, 66.

ugovora. Zapravo, ovdje se radi o začecima prirodnopravnih teorija suvereniteta. Prema ovim teorijama, ljudi su, kako bi izbjegli stanje opšte nesigurnosti, svoja izvorna prava prenijeli na jednog pojedinca ili grupu ljudi koji su im garantovali red i sigurnost. Sa njima su sklopili *društveni ugovor*. Izvorni nosilac vlasti je narod.

Tomas Hobs (1588. - 1679.), kao jedan od predstavnika pozitivno-pravne škole, argumentuje da su svi ljudi pri nastanku bili jednaki i slobodni, te tako podložni svojim nagonima i vođeni sebičnim pobudama, što je rezultiralo ratom svih protiv svih (*Čovjek je čovjeku vuk*).²¹ Bojeći se nasilne smrti čovjek se mora pobrinuti za mir. U tu svrhu, prema Hobsu, ljudi su sklopili ugovor između sebe kojim se odriču prirodnog prava da jedni druge ubiju, a tu su moć prenijeli na državu, koja inkorporira moć svih ugovornih partnera.²² Slijedom toga, Hobs zagovara monarhijski oblik vladavine, slično kao i Boden²³, u kojem se jedino može odraziti princip suvereniteta, čime odbija princip podjele vlasti između parlamenta i monarha.²⁴ Ipak, iako zagovara nedjeljivu i apsolutnu vlast suverena, on polazi od stajališta da je takva vlast dodijeljenja suverenu od strane naroda putem društvenog ugovora.²⁵ Hobs je “prvi filozof koji iznosi potpuno sistemsku i samosvjesnu teo-

21 “Budući da na svijetu nakon Boga nema ničega većeg od suverenih vladara te budući da ih je on postavio kao svoje namjesnike da upravljaju nad drugim ljudima, potrebno je pripaziti na njihova svojstva kako bi se njihovo veličanstvo poštovalo i cijenilo s potpunom poslušnošću, a o njima se slušalo i govorilo uza sve počasti: naime, onaj tko prezire vlastitoga suverenog vladara prezire i Boga čija je vladar ovozemaljska slika i prilika” (Vidi: Bodin, J., op.cit., 53.)

22 Shulze, H., op.cit., 67.

23 Nasuprot ovom stajalištu Hobsa, Lok smatra da su ljudi u prirodnom stanju slobodni i jednaki, jer ih razum čini racionalnim i osposobljava ih da slijede prirodni zakon. On ističe da prirodno stanje nije stanje rata, jer teško je zamislivo da ljudi koji ne vjeruju jedni drugima, nalaze se u stanju rata (kao kod Hobsa), prenose, putem društvenog ugovora, svu suverenu vlast na jednu osobu. (Vidi: Locke, J., *Two Treatises on Government* u: Held, D. (2006.), *Models of Democracy*, Cambridge, 62.)

24 Iz takvog koncepta potiče i poimanje države kao biblijskog čudovišta *Levijatan*, vještačkog čovjeka koji sam odlučuje o ratu i miru, prijatelju i neprijatelju, životu i smrti.

25 Vidi *supra*, 5.

riju suverenosti države”. Upravo je Hobs prvi pokazao smisao temeljne teze da je “suverenost svojstvo impersonalnog vladanja”. “Jasnije od bilo kojeg prijašnjeg pisca o javnoj vlasti, Hobbess iznosi nauku o tome da zakonska osoba koja se nalazi u srcu politike nije ni *persona* naroda niti službena osoba suverena, nego prije umjetna ž”

Prototip apsolutne i jedinstvene vlasti je sredinom 17. st. francuski kralj Luj XIV, koji se nalazio na vrhu države kao vrhovni sudija, vojskovođa, jedini kreator vanjske politike i finansija, uprave i, u velikom dijelu, Crkve. On je bio hodajući zakon (*rex lex*). Izvor njegove apsolutne vlasti nalazio se, u jednom dijelu, u tumačenjima pravnika rimskog prava koji su proučavali isto, a drugi izvor se nalazi u tumačenju Biblije Žaka Boseta, kasnijeg biskupa, koji je argumentovao da Bog putem monarha vrši svoju vlast. To znači, da je ličnost kralja posvećena, ali i da tu vlast mora umjereno koristiti, jer će odgovarati Bogu. Takva umjerenost je ostavljena volji kralja, dok podanici mogu samo moliti Boga da usmjeri kralja na djelovanje za dobrobit svih, ali nikako ne mogu tražiti to direktno od kralja.²⁶ Ovakav koncept, zasigurno, spada više u *teorije teokratskog suvereniteta*.²⁷ Ipak, ni ovakva vlast francuskog kralja nije bila *de facto* apsolutna, jer kralj nije uspio da unificira dva različita pravna sistema unutar Francuske²⁸ niti da uspostavi jedinstveni poreski sistem. Dakle, francuski apsolutizam je u stvarnosti bio ograničen. Tek će Francuska revolucija (1789.), putem ratova i masovnog terora, ostvariti ideju apsolutističke države.²⁹

Međutim, slika apsolutističkih država u Evropi u tom periodu nije bila jedinstvena. Za razliku od Francuske, u Poljskoj je došlo do suprotnog procesa, gdje je već u 16. st. kraljevska vlast ograničena od strane plemstva. U Nizozemskoj republici nije ni postojao tada kralj, a nositelj suvereniteta bila je opća staleška skupština.³⁰

26 Schulze, H., *op.cit.*, 67. - 68.

27 Hobbes, T., *Leviathan* u: Held, D., *op.cit.*, 61.

28 Lalović, D., *op.cit.*, 14.

29 *Ibid.*, 69.

30 Vidi *supra*, 5.

3. POJAM NACIJE

Šta je to nacija? Ovo pitanje politički mislioci postavljaju stoljećima. Pojava nacije je veoma kompleksna pojava u historijsko-društvenom životu Evrope, a za čije objašnjenje je potrebno krenuti od samog pojma „nacija“. *Natio* je stari pojam preuzet iz rimske antičke tradicije, koji je prvobitno označavao rođenje ili porijeklo kao obilježje po kome su se razlikovale grupe svih vrsta. Ciceron je pod ovim pojmom otprilike shvatao jednu grupu naroda, naime, aristokrate, za Plinija je jedna filozofska škola itd.³¹ Treba naznačiti da se u srednjovjekovnim izvorima riječ „*nationes*“ pojavljuje kao istoznačna sa „*gentes*“. Univerzitet u Parizu razlikovao je 1249. godine normansku, pikardijsku, englesku i galsku naciju, pod koje su bili supsumirani i Italijani, Španci i Grci. Engleska nacija obuhvatala je, prema toj podijeli, uz to još i njemačke, poljske i skandinavske studente. Na Koncilu u Konstancu (1414. - 1417.) u *natio germanica* ubrajali su ne samo njemački govornici predstavnici duhovnih staleža Svetog Rimskog carstva, već i duhovnici Engleske, Mađarske, Poljske i skandinavskih zemalja. Prelati iz Savoje, Provanse i Lotaringije ubrajani su zbog njihovog jezika u francusku naciju, mada su pripadali Carstvu.³² Možemo konstatovati da su u početku nacije bile nejasne, jer nisu bile tačno definisane, i pojavljivale su se u vidu univerzitetskih nacija ili kao politički reprezentovani staleži. Kao zajednice sasvim učvršćene osjećanjem kolektiviteta, nacije su, dakako, već postojale i prije nego što su ovim pojmom nazvane - kao zajednice jezika, tradicije, borbe, kao zajednice koje su težile da se učvrste.³³ Sve do sredine 18. st. je važno da naciju ne čini cijeli narod, već vladajući, politički reprezentovan sloj, tj. radilo se o „aristokratskim nacijama“.³⁴

Vraćajući se na samu suštinu onoga šta to, zapravo, čini jednu naciju, moramo prvo odrediti šta ne čini jednu naciju. Nacija nije identična rasi, jer sve moderne nacije su etnički miješane: Francuska je keltsko - iberijsko - germanska mješavina, Njemačka je germansko -

31 Schulze, H., *op.cit.*, 111.

32 Altermat, U. (1997.), *Etnonacionalizam u Evropi*, Sarajevo, Jež, 16-17.

33 Schulze, H., *op.cit.*, 119.

34 *Ibid.*, 114.

keltsko - slovenska, a Italija je etnički nerazmrsiva. Nacija, također, nije identična sa jezikom - kako bi se, inače, objasnilo odvajanje Sjedinjenih Američkih Država od Velike Britanije, Španije od Južne Amerike, te sa druge strane, sklad Švajcarske? Ni religija ne vrijedi kao osnova jedne moderne nacije, kao što pokazuju razlike između granica država i konfesija. Ernst Renan (1823. – 1892.) zato zaključuje da se jedna nacija ne može valjano opisati niti obrazložiti materijalnim okolnostima. Njegov zaključak je bio: „Nacija je jedna duša, jedan duhovni princip. Dvije stvari, koje su uistinu samo jedna, čine ovu dušu, ovaj duhovni princip. Jedna od njih pripada prošlosti, druga sadašnjosti. Jedna je zajednički posjed bogatog nasljedstva u sjećanjima. Druga je sadašnji dogovor, želja da se živi zajedno. Dakle, nacija je velika solidarna zajednica, opterećena osjećanjem žrtve koja je podnijeta i žrtve koja će se još podnositi.“³⁵ One, dakle, postoje sve dok su u glavama i srcima ljudi, a nestaće kada se o njima ne bude mislilo i kada se ne budu željele; počivaju na nacionalnoj svijesti.³⁶

Ono što je Renan označio kao „solidarnu zajednicu“ bio je predmet istraživanja američkog sociologa Viljema G. Samnera (1840. – 1910.) koje govori o razlikama između sopstvene grupe i tuđe grupe kao o fundamentalnim strukturnim obilježima svih grupa. Sopstvenu grupu povezuje „mi-osjećanje“ - to jest ono što je Renan podrazumijevao pod „duhovnim principom“ - tuđa grupa su drugi, a postoji jaka tendencija da se svi pripadnici sopstvene grupe isto vrednuju, dok se članovi tuđe grupe smatraju manje vrijednim. Unutar grupe vladaju mir i red, prema spolja zategnutost, ako ne i borba. „Mi“ - grupa daje pojedincu osjećaj pripadnosti, zaštićenosti i osjećaj da njegova djelatnost u toj grupi i za tu grupu daje smisao njegovoj egzistenciji. Smisao „Mi“ - grupe se ne uspostavlja samo kroz norme i načine ophođenja kojima su članovi grupe povezani u „Mi“, nego i identifikacijom kroz simbole: grbove, zastave i ambleme. Grupi je potreban kontinuitet da bi razvijala svoje norme i simbole i da bi se, preko egzistencije pojedinog člana, prema spolja osjećala kao trajna, samim tim i kao legitimna, te otud sklonost da se unazad prati historija grupe sve do njenog nastanka, koja se uprošćava u cilju grupne integracije, ili se, u slučaju

35 Schulze, H., *op.cit.*, 110-111.

36 *Ibid.*

nužde, i izmišlja. Pri tome, treba imati na umu, da je ponekad i kolektivno zaboravljanje u službi nacionalnih identiteta.³⁷ Ipak, niko ne pripada isključivo jednoj jedinoj grupi; od grupe udvoje, dakle prijateljstva, braka, preko porodice, rodbine, opštine i udruženja do većih grupa - nacije ili crkve, postoje dakle mnoge grupe kojima svako može da pripada, koje ponekad zahtijevaju lojalnost, a u različitim situacijama one na razne načine zagovaraju skrivanje, što može dovesti do konflikta lojalnosti, ako u nekoj situaciji različite grupne pripadnosti zahtijevaju različite načine ponašanja.³⁸

Od 19. st. u Evropi stvarno djeluju dva različita koncepta nacije: kulturalne nacije i državne nacije.³⁹ Francuska i Velika Britanija, SAD i Švajcarska služe državno-nacionalnoj školi kao primjer. U ovim državama nacija se shvatala kao politička zajednica građana koji su jednaki pred zakonom, nezavisno od socijalnog mjesta, porijekla, jezika ili religije. Tamo gdje se nacionalni identitet mogao formirati u datoj državi, obrazovalo se jedno voluntarističko razumijevanje nacije, koje u prednji plan stavlja volju za političku zajednicu. Tamo gdje je, najprije, nedostajala država, pozvali su se intelektualci na takozvane prirodne, što znači preddržavne kategorije kao jezik, porijeklo i kultura, i u svojim predstavama stvarali su jednu zajednicu kulture i porijekla. Dakle, ovaj koncept odgovara jednom kulturno-nacionalnom pogledu na naciju, kojem pripadaju Italija i Njemačka. Za ovu školu mišljenja je odlučujuće što je nacija izvorno postojala izvan države.⁴⁰ Uzroci tome što postoje dva različita koncepta nacije na tlu Evrope su, između ostalog, različite zone naseljavanja u Evropi. Tako u središtu Evrope se nalazio jedan policefalni pojas sa mnogim građanskim gradovima, koji su bili aktivni u važnoj trgovini Sjever - Jug i na taj način su mogli da jačaju svoju autonomiju. Ove male zajednice spriječile su nastanak teritorijalnih država velikih površina. Na rubovima pojasa ovih gradova u Francuskoj i Poljskoj - Litvaniji mogle su se lakše formirati centralističke teritorijalne države. Kao dalji razlog objašnjenja

37 Npr. Francuzi su zaboravljali da su se skupili od različitih naroda kao što su Bretonci, Baskijci, Južni Francuzi i dr. (Vidi više: Altermat, U., *op. cit.*, 34.)

38 Schulze, H. *op.cit.*, 111.

39 Altermat, U., *op.cit.*, 18.

40 *Ibid.*

može se ukazati na različite načine naseljavanja u Istočnoj i Zapadnoj Evropi. U Istočnoj - Srednjoj Evropi miješala su se područja naseljavanja Nijemaca i Slovena. Njemačke kolonije na slovenskom području mogle su se odatle održati stoljećima, očuvavajući svoju kulturalnu samosvojnost i odolijevajući asimilaciji. Dakle, nacionalna svijest u Njemačkoj bila je jače kulturalno određena, dok je u Francuskoj, usljed centralizacije države, ova svijest bila usmjerena prema jednoj politički i teritorijalno ograničenoj zajednici. Francusko shvatanje usmjerenost je na asimilaciju, a Njemačka koncepcija na diferencijaciju. Kao transmisioni remeni asimilacije služili su u Francuskoj uprava, škola, armija kao i saobraćaj i komunikacije. U Istočnoj i Centralnoj Evropi stanje mnoštva narodnih grupa spriječilo je asimilaciju. Ovdje su ljudi naglašavali kulturalnu razliku i zato su razvijali jednu kulturalnu svijest zajednice. Najbolje dolazi do izražaja razlika ova dva koncepta u različitim shvatanjima državnog naroda. Dok je francusko shvatanje sa svojim asimilatorski postavljenim ciljevima useljeničke grupe druge generacije automatski učinilo državljanima (kombinacija „*ius sanguinis*“ i „*ius soli*“), dotle je njemačko shvatanje ostalo restriktivno i pokazalo se jedino otvorenim za povratnike njemačkog porijekla iz Istočne Evrope (koncept „*ius sanguinis*“).⁴¹

Posljedica etnonacionalizma je utopija da države treba da budu prilagođene nacijama. Ljudi se razdjeljuju u narode ili nacije i omogućava im se vlastita država, tj. državne granice se povlače po etničko-nacionalnim principima. Princip „*cuius regio eius natio*“ donio je Evropi u 20. st. strašnu ljudsku bijedu, jer je doveo do preseljavanja i protjerivanja stanovništva ogromnih razmjera, kojim se drastično promijenila demografska slika Evrope.⁴² Usko povezano sa prethodnim je i pitanje odnosa nacije i teritorija. U SAD-u, čije se društvo sastoji od jednog etničko-kulturalnog mnoštva, nikada nije postojala težnja jedne etničke grupe za vlastitim teritorijem.⁴³ Za razliku od Amerike gdje su se useljenici u zemlji međusobno miješali i kao područja naci-

41 *Ibid.*, 20. - 21.

42 *Ibid.*, 43.

43 Ovdje treba naglasti da su urođenički Indijanci bili potisnuti i protjerani sa njihove zemlje od strane bijelih useljenika i decenijama su ostali bez historije i prava. (Vidi više: Altermat, U., *op.cit.*, 51.)

onaliteta živjeli su i žive raštrkano, stranci su u Evropi svuda nailazili na nastanjene narodne grupe koje tvrdoglavo brane svoje nasljeđeno mjesto. U Evropi narodi imaju svoje historijske teritorije.⁴⁴

Etnonacionalni princip ima i veze sa pravom naroda na samoopredjeljenje. Pravo naroda na samoopredjeljenje važilo je kao pokretačka snaga stvaranja nacionalnih država najkasnije od Programa u 14 tačaka američkog predsjednika V. Vilsona. To je značilo da narodi mogu oblikovati svoju egzistenciju prema unutra i prema vani u političkom, ekonomskom i kulturalnom pogledu slobodno od uticaja drugih sila. Međutim, ako bi se pravo na samoopredjeljenje primijenjivalo konzekventno tada bi to imalo za posljedicu beskrajno raspadanje država s preseljavanjima i protjerivanjima. Dakle, ovaj princip se primarno odnosi na pravo pojedinih grupa unutar jedne države na kulturalnu samostalnost i na participaciju u političkim organima.⁴⁵

Za stvaranje jedne nacije od izuzetne važnosti je nacionalizam, koji je u Zapadnoj Evropi bio motor i produkt prelaza od apsolutističkog i staleškog ka građanskom društvu. Stajao je u uskoj vezi sa tehničkim i ekonomskim razvojem industrijske revolucije. Nacionalizam predstavlja jednu formu ideologije integracije, koji pojedinačne ljude uvezuje u jedan politički sistem.⁴⁶

Jedan od bitnijih faktora koji su uticali na formiranje modernih nacija je jezik. Revolucionarna francuska nacija je sebe proglasila za *une et indivisible* (jednu i nedjeljivu), ali nju svi građani nisu tako shvatili. Zapravo, samo u 15 od 83 francuskih departmana se govorio francuski, a u ostalim departmanima vladali su dijalekti koji su toliko odstupali od francuskog koji se govorio samo u regionu Pariza, da su se morali tumačiti kao strani jezici. Zakonom o školama iz 1793. god. bilo je naloženo da sva djeca čitaju i pišu francuski. Međutim, jedinstvo francuske nacije i francuskog jezika je ostvareno tek tokom 20. st.⁴⁷ Tradicionalna država nije imala potrebe da svoje stanovništvo pretvara u naciju, a teško da je i željela tako nešto učiniti zbog održava-

44 *Ibid.*, 51.

45 *Ibid.*, 48.

46 *Ibid.*, 24. - 25.

47 Schulze, H., *op.cit.*, 116.

nja mira. Tako je u predrevolucionarnoj Francuskoj vrlo malo napora uloženo u nametanje francuskog jezika svim stanovnicima. Moderna država mora, međutim, pokušati svoj narod pretvoriti u naciju, to jest postići zajednički smisao svoje historije, zakona i obrazovanja, kako bi osigurala patriotizam. Jezik vlade mora se nametnuti svim ljudima koji do tada nisu osjećali potrebu razumijeti ga.⁴⁸ Ništa drukčija situacija nije bila ni u drugim zapadnoevropskim državama, u Velikoj Britaniji (velški i škotski) ili Španiji (katalonksi, baskijski i galicijski). Znatnu prednost su, svakako, imali protestantski regioni u Evropi, u kojima je od reformacije riječ božja propovjedana na narodnom jeziku. Hastings⁴⁹ smatra da nacije potječu iz određenih entiteta⁵⁰ koji se razvijaju kasnije u nacije ili integralne dijelove izvjesne nacije na onoj tački kada njihovo duhovno stvaralaštvo preraste iz usmenog u pisano u toj mjeri da se može iskoristiti za literarnu produkciju, a posebno za prevođenje Biblije. Prema Altermat-u⁵¹, nacionalna svijest i nacionalizam bili su mogući tek dolaskom štampanja knjiga. Preko štampanih proizvoda mogli su ljudi predstaviti anonimnu zajednicu povezanu zajedničkim jezikom. U Italiji, iako se u renesansi formirao jedinstveni književni jezik na bazi toskanskog dijalekta, tokom kasnijih stoljeća došlo je do izmicanja tog jezika pred drugim regionalnim dijalektima. Kada se prvi put sastao parlament italijanske nacionalne države 1860. u Torinu, govornici su govorili francuski. Tek je jedan pjesnik, po imenu Alesandro Manconi, kroz svoja djela, napravio standard italijanskog nacionalnog jezika.⁵² Lista bi se mogla produžiti; većina nacionalnih jezika, koji su danas tako stabilni i izgledaju čvrsto ukorijenjeni u kulture evropskih naroda, tek je tokom 19. st. normirana, izvučena iz maglovitih domena narodnih govornih jezika i slivena u strogu formu gramatički standardizovanog književnog jezika, čak ako je djelimično uopšte nađena.

48 Hastings, A. (2003.), *Gradnja nacionaliteta*, Buybook, Sarajevo, 36.

49 *Ibid.*, 22.

50 Prema Hastingsu etnicitet je grupa ljudi zajedničkog kulturnog identiteta i govornog jezika, a nacija je mnogo samosvjesnija zajednica koja se formira od jednog ili više entiteta. (Vidi više: Hastings, A., *op.cit.*, 15.)

51 Altermat, U., *op.cit.*, 24.

52 Schulze, H., *op.cit.*, 116. - 117.

Pored jezika i historija je stvarala narodnu naciju: zajednička sudbina je ujedinjavala jedan narod od prvih početaka predanja i oko nacije obavijala neraskidiv obruč. Nacija se legitimisala kroz svoju historiju.⁵³ Sadašnjost se prividno morala pravdati isključivo svojim historijskim korijenima. Sa svoje strane romantičarski duh vremena, koji je zahvatio cijelu Evropu i refleks bespomoćnosti, s obzirom na postepeni raspad starog, uobičajenog životnog okruženja, traženje novog, kolektivnog životnog smisla, ipak se hranilo iz starih korijena.⁵⁴ Pri tome je, historija evropskih nacija prije konstruisana nego rekonstruisana, čak više tamo gdje je faktički bio sumnjiv historijski kontinuitet narodnih nacija.⁵⁵

Ulogu katalizatora za nastanak sopstvenog nacionalnog identiteta imali su i ratovi, osvajanja od strane neprijatelja, pljačke u ime neke druge nacije i osjećanje kolektivnog poniženja. (npr. Napoleonomi ratovi su doveli do formiranja otpora kod pojedinih nacija protiv stranog okupatora.)⁵⁶

4. NACIONALNA DRŽAVA I IDEJA NACIONALNOG SUVERENITETA

Prema Maksu Veberu, nacionalna država je svjetovna organizacija nacionalne moći. U nacionalnoj državi državni narod više nije prost slučajan zbir svih pripadnika jedne države; štaviše, narod predstavlja jedno sa nacijom, koja izgleda više nije samo kulturna nego i politička zajednica. Narodna nacija traži da se kao takva realizuje i razvija u sopstvenoj državi; u nacionalnoj državi ona je slobodna da vlada sama i da bude slobodna od svake tuđinske vlasti.⁵⁷ Poslije pada Napoleona, evropski državnici su pod svaku cijenu nastojali zaustaviti stvaranje novih nacionalnih država, jer bi to podrazumijevalo revoluciju i rušenje starog poretka iz gore navedenih razloga. Čitav brižljivo krei-

53 Schulze, H., *op.cit.*, 118.

54 *Ibid.*

55 *Ibid.* 125.

56 *Ibid.* 126.

57 *Ibid.* 141.

ran sistem evropske ravnoteže zavisio je od toga da evropsko središte ostane rascjepkano, difuzno i nemoćno. Na tom principu je počivao Vestfalski sistem, a na njemu je počivala i Evropa Bečkog kongresa (1815.). Tako je nacionalni princip prihvaćen samo tamo gdje je bio povezan sa legitimnom vlašću kneza: u Velikoj Britaniji, Francuskoj, Španiji, Portugalu, Holandiji i Švedskoj, dakle u Zapadnoj i Sjevernoj Evropi. Nacija i demokratija su bile dvije strane jedne medalje, nacionalna država se pokazala kao vremenu primjeren okvir i garant za demokratiju i parlamentarizam.⁵⁸ Sasvim obrnuto od postojećeg političkog poretka stajala je ideja nacionalne države u Istočnoj Evropi. Istočna Evropa je predstavljala teren velikih carskih zdanja pod čijim svodovima se nalazilo mnoštvo narodnosti. Za carevine, ideja nacije je u dvostrukom smislu bila egzistencijalno opasna - sa jedne strane ideja narodnog suvereniteta bila je dijametralno suprotna čitavoj strukturi vlasti koja se koncentrisala u ličnosti vladara; zahtjev porobljenih naroda za sopstvenim nacionalnim državama, sa druge strane, ugrozio bi teritoriju carevina te bi doveo do raspada i secesije.⁵⁹

U drugoj polovici 18. st. mijenja se shvaćanje legitimacije vladara, pod uticajem koncepta nacionalnog i narodnog suvereniteta, te on više ne crpi legitimitet od Boga nego iz zakona, koji je proizašao iz razuma i društvenog ugovora. Vladar više nije država, nego prvi službenik države, a kao takav je mogao ostati na vlasti sve dok je vršio tu svoju službu u korist naroda. Ovim konceptom dolazi do razdvajanja osobe kralja od države, a država time postaje apstraktna tvorevina koja se sastoji od zakona i institucija, tj. nastaje pravna država.⁶⁰ Upravo je to i jedna od posljedica koncepta suvereniteta, tj. da definicija suvereniteta kao *apsolutne* vlasti ne znači da suveren ima božanske attribute, niti nadmoć suverena nad suverenošću, niti moći nad zakonom; apsolutna vlast suverena uvijek je ograničena, zakonom i individualnim pravima (poštovanje osobnih prava podanika na slobodu i vlasništvo, temeljni je prirodni zakon, koji obvezuje suverena); riječ je o *samoograničenju* države, kao vlasti sposobne za *samoodređenje*, koja priznaje da je ovisna o svom pravnom poretku, *da je ona taj poredak sam*.⁶¹

58 *Ibid.* 143.

59 *Ibid.* 147.

60 *Ibid.* 94.

61 Lalović. D., *op.cit* ,13.

Žan Žak Ruso (1712. – 1778.), je imao sličnu koncepciju suvereniteta kao Boden, ali Ruso, za razliku od Bodena, identifikuje novog nosioca suvereniteta - narod, a suverenitet vidi kao izraz opšte volje (*volonté générale*), čime nastaje u Francuskoj 18. st. ideja *narodnog suvereniteta*, te borba između kralja i naroda, koja će kulminirati u Francuskoj revoluciji (1789.)⁶². Među pripadnicima prirodNOPravne škole i teorije društvenog ugovora⁶³ postojale su razlike u shvatanju da li je narodni suverenitet prenosiv, kao što su to zastupali Hugo Grocius, Džon Lok i dr., ili se on mora neposredno ostvarivati od samog naroda. Posljednje gledište je ideja Žan Žak Rusoa, koji je i tvorac teorije narodnog suvereniteta, u modernom smislu riječi, i prema kojoj je taj suverenitet nedjeljiv i neotuđiv. Prema Rusou, narod svoja suverena prava ne može prenositi na druge, nego ih mora sam vršiti, što su, zapravo, začeci koncepta neposredne demokratije.⁶⁴

U Zapadnoj Evropi moderne nacionalne države formirale su se iz već postojećih političkih zajednica, koje su se poslije revolucije predstavljale kao zajednice državljana, i koje je kolektivni suverenitet napravio nacijama. Prema ovom shvatanju nacija je jednaka sa narodom, sa državom i sa vladom kao političkim veličinama.⁶⁵ Zahvaljujući činjenici što je Francuska u 18. i 19. st. bila nacionalno homogena i, uz to, unitarna i visoko centralizovana država, pojam naroda se postovjećavao sa pojmom nacije. Tako je nastala i *teorija o suverenitetu nacija*.⁶⁶ Izum ovog veoma apstraktnog pojma bio je rezultat pokušaja da se nađe jedan kompromis između suvereniteta naroda i monarha, kako bi se izbjeglo dodjeljivanje univerzalnog prava glasa (kao što to proizlazi iz koncepta narodnog suvereniteta), da bi se spriječio monarhistički apsolutizam i da bi se spriječilo raspadanje države, ističući nedjeljivost suvereniteta.⁶⁷ Pojam naroda (*lat. populus*) predstavlja zbir

62 András, J., „Neutralizing the Sovereignty Question - Compromise Strategies in Constitutional Argumentations before European Integration and since“, *European Constitutional Law Review*, br. 2/2006, 2.

63 Vidi *supra*, 6.

64 Trnka, K., *op.cit.*, 172.

65 Altermat, U., *op.cit.*, 19.

66 Trnka, K., *op.cit.* (bilj. 11.), 172.

67 András, J., *op.cit.*, 3.

svih građana jedne zemlje, a nacija predstavlja kolektivitet koji karakteriše posebnost jezika, kulture, tradicije i običaja.⁶⁸ Smatra se da je u jednoj državi suveren narod, ako u toj državi državna vlast vrši volju većine stanovništva, većine naroda.⁶⁹ Ovaj pojam se poistovjećuje sa pojmom demokratije.⁷⁰ U jednoj državi narod može biti sastavljen iz jedne ili više nacija, ili može biti izjednačen sa državnom nacijom⁷¹, kao što jedna nacija može biti podijeljena u dvije ili više država. Nacionalna suverenost znači da nacija sama određuje hoće li stvoriti svoju sopstvenu državu ili se pridružiti drugoj državi, što je i povezano sa pravom na samoopredjeljenje, ukjučujući i pravo na otcjepljenje.⁷² U savremenoj pravnoj i političkoj doktrini, zahvaljujući, prvenstveno, univerzalnom karakteru ljudskih sloboda i prava, a posebno opštem i jednakom pravu glasa, izgubilo se razlikovanje između nacionalne i narodne suverenosti. U demokratskim sistemima dolazi do približavanja, pa i preklapanja narodne i nacionalne suverenosti. Uobičajeno je da se pojam narodne suverenosti češće primjenjuje kada se radi o unutrašnjim, a pojam nacionalne suverenosti kada se radi o međunarodnim odnosima.

U svakom društvu politički organizovanom kao država, suverenost se ostvaruje putem aparata državne vlasti, pa se u teoriji govori

68 Trnka, K., *op.cit.*, 172.

Nasuprot navedenom: „Nacija je homogeno društvo i etnička zajednica nastanjena na određenom teritoriju, određena zajedničkim posebnostima, jezikom, religijom, kulturnim svojstvima, običajima i historijom, a narod je specifična kategorija pripadnika jedne etničke zajednice koju povezuju teritorij, jezik, kulturne vrijednosti, običaji, religija, ista prošlost, prati osjećaj i svijest o samosvojnosti i posebnosti te snažno uvjerenje da bi svi pripadnici trebali živjeti u istoj državnoj zajednici. Na putu političke samostalnosti i državnosti narod nije nacija u pravom smislu riječi i najčešće prethodi formiranju nacije.“ (vidi: *Pravni Leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2006.)

69 Koncepti narodnog i nacionalnog suvereniteta podrazumijeva i određenu strukturu suvereniteta koju sačinjavaju: nosilac suvereniteta - narod ili nacija, suvereni organ - skupština i predstavnik suvereniteta - monarh ili predsjednik. (Vidi: Muhić, F. (2002), *Teorija države i prava*, Sarajevo, 69. - 70.)

70 Lukić, R. (1979.), *Uvod u pravo*, Beograd, 1979., 37.

71 Vidi *supra*, 15.

72 Lukić, R., *op.cit.*, 38.

još i o *državnoj suverenosti*. Postojanje suverenosti je jedan od bitnih elemenata prema kojem se određuje i sam pojam države. Za određivanje pojma države odlučujuća su tri elementa: teritorija, stanovništvo i suverena vlast koja se ostvaruje na toj teritoriji i koja je najviša u odnosu na sve druge institucije i na građane kao pojedince.⁷³ Klasična teorija suvereniteta po Krbekovom mišljenju poistovjećuje suverenitet s državnom vlašću, pa državne funkcije, odnosno oblike državne vlasti uzima kao sadržaj suvereniteta. Tako se monarhijski suverenitet kao i narodni suverenitet preklapaju s državnim suverenitetom. Po Krbeku najviša vlast može postojati samo prema unutra dok je u odnosu prema vani posrijedi državna nezavisnost. Čim bi se u zajednici naroda uzvisila neka država da bi dominirala nad drugim državama, ove bi izgubile suverenitet.⁷⁴ Koncept državnog suvereniteta se razvio u Njemačkoj 19. st. Ovdje suverenitet nije dodijeljen nekom spiritualnom entitetu poput nacije, nego apstraktnoj tvorevini – državi (*Staatssouveränität*). Ovakvim pristupom neutralisao se konflikt između konceptata suverenosti monarha i naroda, a obje kategorije su postale samo organi države.⁷⁵

U Zapadnoj Evropi država je stvorila naciju, u Srednjoj Evropi nacija je stvorila državu. Obrazovanje nacionalne države može se opisati kao „revolucija odozgo“, kao unutrašnji i spoljnopolitički zaokret od strane vodećih državnika (Bizmarka i Kavura). Ali u italijanskom slučaju bilo je vidno da se faktički između predsjednika pijemontske vlade i snaga „revolucije odozdo“ odvija tijesna saradnja.⁷⁶ Međutim, čak i kada država stvori naciju, ona nije nacija sve dok ne stekne primat nad državom. Nacije izrastaju iz etniciteta, ratova i religijskih podjela, iz literature, nacionalističkih propagandi i administrativnih pritisaka, ali postepeno, tako da su u određenom trenutku ne može pouzdano reći „ovo je nacija“, odnosno, „ovo nije nacija“.⁷⁷ Nažalost, kasnije je napuštena početna koncepcija liberalne nacionalne države, te je nastala imperijalna, a kasnije i totalna nacionalna država, gdje je došlo

73 Trnka, K., *op.cit.*, 172. - 173.

74 Krbek, I. (1965.), *Suverenitet*, Zagreb, 339.

75 András, J., *op.cit.*, 3.

76 Schulze, H., *op.cit.*, 162.

77 Hastings, A., *op.cit.*, 32.

do apsolutnog spajanja nacije i države, te usljed toga, do stravičnog ljudskog bezumlja.

ZAKLJUČAK

Nacija i nacionalna država, kao instrumenti za homogeniziranje ljudi, su jedan od najuspješnijih koncepata u historiji Evrope. Samo nacionalno homogenizirane države mogle su u 18. st. i 19. st. odgovoriti na izazove industrijalizacije. Koncept nacionalnog suvereniteta je neizbježno povezan sa stvaranjem nacionalne države, kao ideja koja je legitimisala naciju kao nosioca suvereniteta. Iz svega izloženog, jasno prozilazi da je hipoteza ovog rada u cjelosti potvrđena, da je nacija u Evropi, prije svega, rezultat vjekovnog procesa, svjesnog djelovanja pojedinih elita usmjerenog na stvaranje zajedničke svijesti o pripadnosti jednoj većoj zajednici - naciji.

Međutim, kako je to i Altermat primijetio, znamo da pokušaj da se Evropa teritorijalno - državno oblikuje prema principu nacionaliteta vodi ka permanentnom samorazaranju. Moguće rješenje ovog problema je koncept države-nacije, koji stavlja u središte princip jednakosti i zajedništva. Pojedinačni državljanin direktno pripada državi bez posredovanja neke međuinstante koja se naziva nacija ili etnija. Moderne nacije mogu postojati samo ukoliko političko državljanstvo oslobađaju od kulturalnog i etničkog identiteta. Danas se ljudi teško u Evropi mogu ujedinjavati putem neke sveobuhvatne identifikacije, kao što je to bila nacija. Upravo, državna nacija dozvoljava svojim građanima da javno ispoljavaju više identiteta, što više odgovara potrebama jednog modernog društva. Model Švajcarske i Belgije nam pokazuje da je moguća državna nacija različitih etniciteta.

Etnonacionalizam se uvijek nudi kao mogući populistički odgovor na izazove moderne, što se može registrovati i u današnjoj Evropi. Uvijek će postojati prirodna želja ljudi za isticanjem identiteta, bilo jezičkog, religijskog, kulturološkog ili dr., kako bi našli „sigurnost“ u jednoj prividno homogenoj zajednici, koja im pruža „utočište“ u nesigurnim vremenima. Nacionalizam je, zapravo, „proizveo“ nacije, nastojeći ih instrumentalizirati kako bi dao jednostavne odgovore na kompleksna društvena zbivanja. Kategorije kao što su jezik, religija

ili narodna pripadnost poprimaju karakter političkog mobiliziranja, u kome se socijalna nejednakost propagira kao nejednaka vrijednost etnija, izbjegavajući takvom argumentacijom suočavanje sa stvarnim uzročnicima socijalne nejednakosti unutar svakog društva.

LITERATURA

1. Altermat, Urs (1997.), *Etnonacionalizam u Evropi*, Jež, Sarajevo
2. András, Jakab, „*Neutralizing the Sovereignty Question - Compromise Strategies in Constitutional Argumentations before European Integration and since*“, *European Constitutional Law Review*, br. 2/2006, 375-397.
3. Bodin, Jean (2002.), *Šest knjiga o republici*, Politička kultura, Zagreb
4. Degan, V. Đ. (2000.), *Međunarodno pravo*, Pravni fakultet u Rijeci, Rijeka
5. Hastings, Adrian (2003.), *Gradnja nacionaliteta*, Buybook, Sarajevo
6. Held, David (2006.), *Models of Democracy*, Third Edition, Polity Press, Cambridge
7. Jackson, Robert H. (2007.), *Sovereignty: evolution of an idea*, Polity Press, Cambridge
8. Kelzen, Hans (2003.), *Problem suverenosti i teorija međunarodnog prava: Prilog jednoj čistoj teoriji prava*, Službeni list SCG, Beograd
9. Klaić, Bratoljub (2001.), *Rječnik stranih riječi*, Nakladni zavod matice hrvatske, Zagreb
10. Krbek, Ivo (1965.), *Suverenitet*, RAD, JAZU, Zagreb
11. Lalović, Dragutin, „*U Hobbesovoj zamci-pojam suverenosti*“, *Politička misao*, vol. 43, br. 1/2006, 3-27.
12. Lukić, Radomir (1979.), *Uvod u pravo*, Narodna knjiga, Beograd
13. Machiavelli, Niccolo (2003.), *The Prince*, Dante University Press, Boston
14. Muhić, Fuad (2002.), *Teorija države i prava*, Magistrat, Sarajevo

15. Schulze, Hagen (1999), *Staat und Nation in der europaeischen Geschichte*, C.H. Beck, Muenchen
16. Trnka, Kasim (2006.), *Ustavno pravo*, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Fakultet za javnu upravu, Sarajevo

THE NATIONAL STATE IN EUROPE: A PREDESTINED COMMUNITY OR A CONSTRUCTED ONE?

SUMMARY

The subject of this paper is to present the development of a modern European state, its transformation into a national state through the concept of national sovereignty. The concept of the nation and the nation-state is not just a phenomenon of the Balkan area, it is, actually, an «invention» that has spread throughout Europe, whose roots lie in Western Europe. Thanks to the idea of the nation, Europe did not fell apart again in civil and religious wars after the Reformation. The concept of nation today, in modern Europe, is not losing its relevance, because it still represents a powerful instrument of social cohesion. Only a national homogenized state could meet the challenges of industrialization in the 18th century and 19th century. The concept of national sovereignty is inevitably linked with the creation of the nation state, an idea that has legitimized the nation as the holder of sovereignty.

Key words: *nation, state, sovereignty, idea, homogenisation*